

Öğrencinin Adı ve Soyadı:	2026-2027 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI	ALDIĞI
Sınıfı ve Numarası:	 10. SINIF TARİH DERSİ 1. DÖNEM 1. ORTAK YAZILI SINAVI-YENİ	NOT:

SORULAR

TAR.10.1.2. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorumlayabilme

SORU-1-

"Karahanlı yönetiminde iki kısımda ayrılan devlet, hanedanın üyeleri tarafından yönetilmekte idi. Her şehzadenin yönetimde hakkının bulunuyor olması devletin eski Türk ananelerinden izler taşıdığı ve devam eden bir unsur olarak taşra teşkilatında da karşımıza çıkmaktadır. " (Okudan, 2019, s. 146.)

"Gaznelilerin teşkilatı, merkeziyetçi ağırlıklı askeri bir teşkilat olup memleket birinci derecede hükümdar ve ailesi ile hükümdarın bölgesel vali olarak tayin ettiği Türk asıllı yüksek rütbeli saray ricalinin idaresinde idi. Vezirlik veya divan sahipliği gibi makamları işgal eden sivil görevliler ise İran asıllı olup devlet idaresinde ikinci derecede öneme haiz idiler." (Nuhoğlu, 1995, s. 43-44.)

Verilen metinlerde Karahanlılar ve Gazneliler'de devlet yönetiminde görülen benzer ve farklı olan hangi yönlerden bahsedilmiştir? Yazınız.

CEVAP:

TAR.10.1.1. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihinin seyrine etkilerini karşılaştırabilme

SORU-2-: Malazgirt Zaferi'nin Selçuklu ordusu tarafından kazanılmasında hiç tartışmasız bir takım etken ve âmiller önem kazanmıştır. Her şeyden önce Sultan Alp Arslan'ın bizzat tatbik ettiği ve başarıyla uygulanan Turan taktiği (Bozkır kapanı), bu zafere damgasını vurmuştur. Bizans ordusundaki ücretli Uz ve Peçenek birlikleri de, soydaşları olan Selçuklu ordusuna katılmaları ile zafere katkı sunmuşlardır. Selçuklu sultanının savaşı bir Cuma gününe denk getirmeyi başarması ve namazdan sonra yapmış olduğu heyecan verici konuşma pek tabiidir ki muharebenin seyrini etkilemiştir. Bunun yanında Bizans ordusunun kalabalık sayısına rağmen hantal bir yapıya sahip olması, imparatorun ordu bünyesinde olup bitenlere tam manasıyla hâkim olamaması ve generalleri arasında içten içe bir rekabetin mevcudiyeti gibi etkenler de Selçuklu ordusunun işini kolaylaştırmıştır. Konu hakkında başka bir tespit daha yapacak olursak, Bizans imparatoru devasa ordusu ile Selçuklu topraklarına saldırı konumunda muharebeye başlamış iken, Selçuklu sultanı yurt topraklarını muhafaza gayesiyle ve dahası bütün İslâm beldelerinin müdafaa yükünü omuzlarında hissederek Malazgirt'te silah kuşanmıştır.

Metne göre göre Türklerin Malazgirt Savaşı'nı kazanmasını sağlayan etkenler nelerdir? Açıklayınız.

CEVAP:

TAR.10.1.3. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişkiyi sorgulayabilme

SORU-3-: Malazgirt Zaferi'nin ardından Anadolu'ya yerleşen Türkmenler, Konya, Alanya ve Aksaray gibi şehirleri fethederek bölgenin Türkleşmesini sağladı. Türkler bu merkezleri Türk-İslam mimarisi ve geleneklerine göre yeniden inşa etti. Sosyoekonomik yapıya bağlı olarak, hayvancılık yapan konargöçerler geniş otlaklı köylere, zanaat ve ticaretle uğraşanlar ise şehirlere yerleştirildi. Şehirlerde Müslüman ve gayrimüslim topluluklar farklı mahallelerde yaşamakla birlikte ortak pazar ve çarşıları paylaştı. Dini, etnik ve mesleki farklılıklar şehirlerdeki mahalle kültürünü biçimlendirirken; Selçuklularda kadın ve erkeklerin motifli giysi veya kaftan giymeleri gibi günlük yaşam tarzları ve ibadet şekilleri topluluklar arasında değişkenlik gösteriyordu.

Anadolu'da Selçuklu şehir yaşamının hem toplumsal çeşitliliği koruyup hem de bir arada yaşamayı başardığına dair metindeki en güçlü kanıt nedir?

CEVAP:

TAR.10.1.3. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişkiyi sorgulayabilme

SORU-4-: “Ahi, onlara göre ‘sanatının ve zanaatının erbabını toplayan ve işi olmayan genç bekarları da bir araya getiren adam’dır. Onlar, ahi’yi başlarına geçirirler. ‘Fütüvvet’ denen şey de budur. Antalya’ya varışımızın ikinci günüydü; fityân denilen ahi gençlerinden biri Şeyh Şihâbeddîn Hamevî’nin yanına gelerek onunla Türkçe konuştu. O zaman Türkçeyi henüz anlayamıyordum. Sırtında yıpranmış bir elbise, başında da keçe külâh vardı. Şeyh bana dönerek: ‘Bu adamın ne dediğini biliyor musun?’ diye sordu. ‘Ne söylediğini bilmiyorum!’ dedim. Bunun üzerine: ‘Seni ve yanındaki dostlarını yemeğe davet ediyor!’ demesiyle hayrete düştüm ama ‘evet!’ dedim hemencecik. Adam oradan ayrılınca şeyhe döndüm: ‘Bu adam yoksul birine benziyor, bizi ağırlayacak gücü yoktur; onu zor durumda bırakmak istemiyoruz!’ dedim. Bu lafım üzerine şeyh güldü, şu cevabı verdi: ‘Bu adam, ahi yiğitlerin önderlerindendir. Kendisi derici tayfasının ustalarından cömertliğiyle tanınmış biri. Zanaatkârlar arasında aşağı yukarı iki yüz adamı var. Onlar kendisini önderliğe seçtiler, bir tekke yaptırıldılar. Şimdi gündüz kazandıklarını geceleyin orada harcıyorlar.’ Akşam namazını kıldıktan sonra bu adam tekrar yanımıza geldi. Beraber gittik, muhteşem bir zaviyeyle karşılaştık! Burası Anadolu’nun en güzel halı ve kilimleriyle döşenmiş, Irak camından mamul sayısız avizeyle aydınlanmış pırıl pırıl bir mekândır. Oraya geldiğimizde bize çeşit çeşit yemek, meyve ve tatlı sundular. Bunların güzel davranışları ve ikramı hayretimizi bir kat daha artırmıştı. Saatler sonra gecenin bitiminde onları tekkelerinde bırakıp ayrıldık.” (İbn Battûta Seyahatnâmesi, 2000, s. 404-405.)

Metindeki ahi liderinin dış görünüşü ile misafirlerine sunduğu ikramlar arasındaki fark, Ahilik teşkilatının insan anlayışı ve misafirperverliği hakkında neyi gösterir? Açıklayınız.

CEVAP:

TAR.10.1.3. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişkiyi sorgulayabilme

SORU-5-: Selçuklu Dönemi'nde vakıf arazilerin gelirleriyle cami, medrese ve hastane gibi yapıların kurulup işletilmesi, devletin hangi anlayışla hareket ettiğini gösterir?

CEVAP:

TAR.10.1.1. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihinin seyrine etkilerini karşılaştırabilme

SORU-6- "Savaş sonucunda Doğu Roma ile diplomatik ilişkiler kurulmuş, Doğu Roma imparatoru IX. Konstantin'in barış teklifi için gönderdiği heyet kabul edilmiş ve karşılık olarak barış tekliflerini konuşmak üzere İstanbul'a heyet gönderilmiştir. İstanbul'da yapılan barış neticesinde Emeviler döneminde İstanbul'da yaptırılan ve harap bir vaziyete dönmüş olan camii tamir ettirilerek tekrar faaliyete geçmesi sağlanmış. Cami'de (İslam Camii /Arap Camii) hutbede artık Abbasi halifesinin ve Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'in adının okunması sağlanmış. Ayrıca Selçuklu hâkimiyet sembolü olarak ok ve yay damgasının caminin mihrabına işlenmesi kararlaştırılmıştır. Yapılan anlaşmanın bu maddeleri düşünüldüğünde Selçuklular Doğu Roma karşısında elde ettikleri askeri başarılarını siyasi ve dini kazanımlar ile de taçlandırarak büyük bir devlet olma adına önemli bir merhale kat etmişlerdir. " (Güner, 2022, s. 76.)

Metne göre Pasinler Savaşı Türk tarihinin seyrini nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

CEVAP:

TAR.10.1.2. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorumlayabilme

SORU-7- "Sultan Sancar Halife'ye gönderdiği bir mektupta: 'Allah bu dünyayı bizim tasarrufumuza tevdi ve emanet etmiştir. Biz Cihan padişahlığını babamızdan ve tevcih eylediği sancaklarla, Halife'nin dedesinden miras aldık' diyor. " (Turan, 2009, s. 238.)

Metinde Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra kurulan devletlerin hâkimiyet anlayışında değişim ve süreklilik gösteren hangi unsurdan bahsedilmiştir? Yazınız.

CEVAP:

TAR.10.1.3. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişkiyi sorgulayabilme

SORU-8:- "Aile, bir milletin temel kurumlarından birisidir. Budun ve boydan sonra toplumun en küçük çekirdeği olan "aile" Milleti ayakta tutan en temel öğelerdendir. Bir ulusun siyasi sosyal ve hukuki durumunu anlamak için önce o ulusun küçük bir nüvesi olan aileye bakmak lazımdır. İslamiyet Öncesi Türk ailesi karşılıklı sevgi ve saygı esasına dayanmaktaydı. Ana baba ve çocuklar arasındaki ilişkiyi himaye, sevgi ve saygı tayin etmekteydi. Türk aile hukukuna göre babadan sonra aileyi anne temsil ederdi. Aile içinde ekonomik görevi olan Türk kadını ev işleri, çocuk bakımı yanı sıra serbest pazar yerlerine gidip mal alıp satabilmekteydiler. Selçuklu dönemi Türk halkı temel olarak iki tabakadan oluşmaktaydı. Beyler ve Kara Budun. Yani yönetenler ve yönetilenlerden müteşekkildi. Bu halde beyler de kendi aralarında büyük beyler ve küçük beyler, halkı ise kendi içinde meslek, zanaat sahipleri ve fakirler, işsizler olmak üzere çeşitli mesleki ve toplumsal görev tanımlarına ayırmak mümkündür." (Kırpık ve Turan, 2007, s. 19-24.)

Metinde yer alan "Bir ulusun siyasi, sosyal ve hukuki durumunu anlamak için önce o ulusun küçük bir nüvesi olan aileye bakmak lazımdır." ifadesinden hareketle, Türklerde aile yapısı ile toplum düzeni arasındaki ilişkiyi hakkında hangi yorum yapılabilir? Yazınız.

CEVAP:

TAR.10.1.2. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorumlayabilme

SORU-9- Sultan Alp Arslan Temmuz 1066'da büyük bir törenle oğlu Melikşah'ı veliaht ilan etti. Başka erkek çocukları olmasına rağmen Alp Arslan'ın Melikşah'ı veliaht yap-ması, muhakkak onda devleti yönetecek yetenek ve cesareti görmüş olmasındandır. Bu tören sırasında sultan, Selçuklu emirlerinden kendisinden sonra Melikşah'ı sultan tanıyacakları konusunda ant içirdi. Alp Arslan'ın ölümünden sonra Selçuklu devlet erkânı ve komutanları toplanarak onun vasiyetini yerine getirdiler ve Melikşah'ı sultan ilan ettiler (25 Kasım 1072). Melikşah, sultan olduktan sonra dıştan gelebilecek tehlikelere ve tahtı ele geçirmek isteyebilecek öteki Selçuklu şehzadelerine karşı hazırlıklı olması gerekiyordu. Kardeşinin ölümü, Büyük Selçuklu Devleti tahtını ele geçirmek isteyen Kavurt Bey için bulunmaz bir fırsattı. Sultan Melikşah ve Nizamülmülk de Selçuklu Devleti üzerinde dolaşan tehlike bulutlarını ve durumun ciddiyetini hissetmişlerdi. Tehlikeyi daha fazla büyümeden önlemek gerekti; onlar, bu nedenle süratle davranarak Kavurt'tan önce Rey şehrine girdiler. Böylece üç gün süren savaşı Sultan Melikşah kazandı ve Kavurt'a ait hazine, silahhane, elbiseler ve eşyaları ele geçirdi. Melikşah, rakipsiz olarak Selçuklu tahtına oturduktan sonra onun sultanlığının, İslâmî geleneklere uygun olarak, Abbasî halifesi tarafından da onaylan-ması gerekiyordu.”
(Sevim ve Merçil, 1995, s. 76-81.)

Metindeki bilgileri de dikkate alarak Türk-İslam devletlerinde uygulanan veraset sisteminde kesin kurallar olmaması merkezî otoritenin gücünü nasıl etkilemiştir? Kısaca açıklayınız.

CEVAP:

TAR.10.1.2. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorumlayabilme

SORU-10- Büyük Selçuklu Devleti'nde idari ve mali işleri denetlemekle görevli Divan-ı İşrâf'ın bulunması, devlette nasıl bir yönetim anlayışının benimsendiğini gösterir? Yazınız.

CEVAP:

NOT: Her soru 10'ar puandan toplam 100 puandır.

.....
Tarih Öğretmeni

.....
Tarih Öğretmeni

taktiksosyal